

WAIS-IV Narrativ

Introduktion

Håkan Nyman, leg psykolog, med.dr., specialist i neuropsykologi

Förmågan att författa begripliga och användbara utlåtanden avseende psykologiska utredningar är en färdighet som behöver övas och utvecklas. Datoriserade scoringprogram, som redan finns för ett stort antal mycket använda instrument, är hjälpmedel för detta i och med att man efter att ha räknat samman och kontrollerat råpoängen, enkelt och snabbt erhåller alla skalpoäng, IK-poäng, processpoäng, diskrepansanalyser och förekomstdata som kan finnas i normerna. Sådana program förenklar processen för psykologen att komma från rådata till färdigt utlåtande på ett signifikant sätt. De undanröjer flera potentiella felkällor, och spar värdefull tid. Fortfarande måste dock psykologen själv formulera all text i utlåtandet, och även om man använder modern teknik och klipper och klistrar, har standardiserade uttryck och formuleringar som man vet fungerar, är det ändå en mer omständlig process än det skulle behöva vara. Med WAIS-IV Narrativ får svenska psykologer tillgång till ett verktyg som har möjlighet att få stor betydelse för vad utlåtanden hädanefter kommer att innehålla, och hur de kommer att se ut.

Bruksanvisning

WAIS-IV Narrativ kommer inte att göra psykologen överflödig, utan är ett verktyg som gör det enklare att fokusera på det som är det viktigaste i utlåtandeskrivandet – att se till att utlåtandet effektivt kommunicerar de viktigaste fynden från utredningen, ger en nyanserad bedömning av personen och kommer med användbara och genomförbara förslag till åtgärder och interventioner.

Så här börjar man

Man börjar med att lägga till den person man undersökt i programmets register. Där ska anges sådana bakgrundsdata som födelsedatum, kön, hänthet, och vilken etnisk och språklig bakgrund personen har. Man kan också lägga till andra uppgifter i fritext om det behövs. Dessutom kan man markera om man haft stöd av tolk vid administreringen. Alla dessa uppgifter används för att generera löpande text i det utlåtandeunderlag som programmet skapar.

Under särskilda flikar finns utrymme för ytterligare bakgrundsinformation, som fylls i efter psykologens val. Det finns utrymme att uppge vem som remitterat klienten, och från vilken vårdinrättning eller motsvarande remissen kommit. Man kan i fritext återge den frågeställning som eventuell remiss innehåller. Vidare finns en schematisk uppställning med

vanliga frågeställningar för utredningar, där psykologen väljer ut vilka som varit tillämpliga i det aktuella fallet, och det finns också här utrymme att i fritext formulera sådana problemområden som de förutbestämda frågorna inte täcker.

Under nästa flik noteras olika aspekter av personliga förhållanden som civilstånd, om klienten har barn, och hur bostadssituationen ser ut. Vidare finns flikar för både tidigare och pågående utbildning, så att den delen av bakgrunden blir väl belyst. Där finns också möjlighet att ange föräldrarnas utbildningsnivå, som ju kan vara av värde.

Dessutom finns en flik för hälsotillstånd, där en lång rad olika typer av ohälsa finns listade, liksom möjlighet att markera vilka av dessa personen också behandlas för. Man kan också uppge vilka läkemedel personen är ordinerad. Både för de olika tillstånden och för läkemedlen är tanken att det är sådant som kan ha betydelse för personens förmåga att prestera i testet som ska finnas med. Slutligen finns en flik där uppgifter som rör personens yrkes- och arbetssituation kan noteras.

Resultat på deltesten

Innan det är dags att föra in råpoäng i programmet ska man ange vem som varit testledare, datum för testadministreringen samt om personen tidigare utretts med samma instrument. Där finns också ett utrymme för kommentarer i fritext, som kan användas för att sammanfatta en tidigare utredning eller för något annat som har med utredningsprocessen att göra.

I protokollet räknar psykologen ihop råpoäng, eventuella råpoäng utan tidsbonus och i förekommande fall processpoäng, för vart och ett av de deltest som administrerats. Dessa förs in i WAIS-IV Narrativ på samma sätt som i de redan existerande scoringprogrammen. Programmet accepterar endast siffror inom de intervall som är möjliga för varje deltest. Om ett "omöjligt" värde matas in färgas rutan röd! Däremot kan ju programmet inte känna av om ett felaktigt värde anges. Det är därför av största vikt att också här vara noggrann, och kontrollera att rätt siffror förts in innan man går vidare.

I nästa steg kan man ange olika aspekter av klientens beteende i testsituationen. Här finns en rad möjligheter att i detalj beskriva hur testpersonen hanterat testsituationen, och vilka eventuella svårigheter med exempelvis språk och tal, emotioner och motorik med mera, som kunnat observeras.

Man kan också ange mer specifikt på vilket sätt olika typer av problem kan ha påverkat testresultaten. Dit hör språkstörningar och problem med svenska språket, fysiska och psykiska problem. Slutligen kan man ange om andra påverkansfaktorer förelegat eller ej, såsom klientens förmåga till motivation, förekomst av yttre störningar, eller svårighet att etablera tillräcklig kontakt.

Resultaten som underlag för tolkning

När man fyllt i alla bakgrundsdata man önskar använda och fört in råpoäng för alla deltesten, inleds genererandet av utlåtandeunderlaget genom att psykologen klickar på fliken Resultat och utlåtandeunderlag och därefter väljer aktuell testperson och aktuellt test. Här möts man först av möjligheten att välja att infoga olika typer av rekommendationer i

utlåtandeunderlaget¹. Rekommendationerna är organiserade under tio olika rubriker, och rör interventioner, åtgärder och tips som psykologen kan använda efter eget omdöme. Rubrikerna avser såväl sådant som har med psykiatriska tillstånd att göra ("depression, ouppmärksamhet"), svårigheter i vardagen, som testresultat ("låga resultat inom verbal funktion"). Rekommendationerna är avsedda att vara en hjälp för att generera förslag på insatser för de olika typer av problem man bedömer att utredningen visat att klienten har. Genom att klicka sig igenom "rekommendationsträdet" kan psykologen bekanta sig med hur de olika rekommendationerna är utformade. Det är psykologens ansvar att välja sådana förslag som verkligen passar för den aktuella klienten – både med avseende på de problem som åtgärden avser och med tanke på hur klienten är som person.

I nästa steg väljer psykologen vilka analyser som ska genomföras. Här anges hur man önskar att klientens styrkor och svagheter i WAIS-IV ska beskrivas – i relation till det totala medelvärdet eller i relation till verbal respektive perceptuell funktion var för sig. Vidare anges om diskrepansanalyserna ska grundas på hela normurvalet eller endast på dem med jämförbar IK-nivå, samt vilka signifikansnivåer man önskar.

Redigera utlåtandeunderlaget

Granska och justera

I följande steg genereras utlåtandeunderlaget. Utlåtandeunderlagets innehåll styrs av vilka uppgifter psykologen matat in (till exempel om man valt att ha med rekommendationer eller ej) och kan genereras ett obegränsat antal gånger. Det måste verkligen betonas att det handlar om ett *underlag som måste redigeras och anpassas så att det verkligen är den person som utretts som beskrivs*.

Programmet genererar en text i wordformat som således är enkel att redigera. Den har en färdig layout och innehåller några standardiserade underrubriker. Dessa kan naturligtvis kompletteras eller modifieras som man önskar.

När man granskar och redigerar den text som programmet genererat är det nödvändigt att både överväga om formuleringarna är giltiga för den person utlåtandet avser, och om texten fyller de krav på läsbarhet, begriplighet och god svenska som man kan kräva av ett professionellt utlåtande. De formuleringar som programmet genererar är avsedda att vara en hjälp för psykologen i arbetet med att producera ett begripligt och användbart utlåtande, *men inte för att ersätta den arbetsinsatsen*. Ett exempel på hur det kan se ut före och efter redigering: "Anna är en 18 år gammal kvinna utan barn. Hon är ensamstående. Hon bor med förälder/föräldrar." Även om dessa uppgifter är korrekta är texten ju inte njutbar. Efter redigering borde det se ut ungefär så här: "Anna är en 18-årig ensamstående kvinna utan barn, som fortfarande bor med sin mamma. I familjen finns också en fem år yngre bror."

¹ En rekommendation är att tillämpa en arbetsgång som tillåter att man först granskar det siffermässiga resultatet, och därefter – baserat på analysen av testpersonens resultat – går tillbaka in i programmet och väljer att lägga till de rekommendationer som är giltiga för honom eller henne. I detta fall hoppar man helt enkelt över att ange rekommendationer och går – efter att ha granskat det siffermässiga resultatet – tillbaka och väljer dessa i ett nästa steg.

Ännu viktigare blir det att redigera texten när det kommer till uppgifter om symptom och besvär och beskrivningar av beteenden och prestationer i testen. Här behöver psykologen noga överväga om den formulering som föreslås är adekvat eller ej, och om den är giltig för den aktuella klienten. Formuleringar kring prestationer i enskilda deltest utgår ju från det numeriska resultatet, men det finns alltid kvalitativa observationer som kan modifiera den standardiserade psykometriska tolkningen, ibland mycket påtagligt. Om det till exempel är uppenbart att testpersonen använde en omständlig strategi för att återge siffrorna i Sifferrepetition, skulle det vara felaktigt att utan vidare beskriva resultatet som ett uttryck för personens arbetsminneskapacitet. I redogörelsen för resultaten i det stycket bör man i sådant fall foga in de observationer som modifierar tolkningen.

Flytta och organisera

Hela stycken i det underlag som programmet genererar kan också behöva flyttas. Som utlåtandeunderlaget ser ut oredigerat inleds beskrivningen av resultaten för varje index med en sammanfattning av hur personens förmågor i det avseendet är. Det är strängt taget en tolkning, och man kan med fördel modifiera texten där så att det framgår att det är prestationerna som är sådana. Hur det står till med de förmågor som prestationerna ska vara ett uttryck för fordrar i många fall ett mer utvecklat resonemang. Om det å andra sidan bedöms vara en okomplicerad tolkning, där formuleringen är korrekt, kan den givetvis stå kvar.

Man kan behöva infoga ytterligare underrubriker också, beroende på vad utredningen avser och vad frågeställningen var. Om det finns en diagnostisk fråga bör den besvaras under en egen rubrik så att den är lätt att hitta för läsaren. Hur återkopplingen till klienten gått till och avslöjat bör också finnas med under en egen rubrik.

Om man valt att inkludera rekommendationer återfinns dessa under den rubriken i slutet av den löpande texten. Dessa behöver i de flesta fall också redigeras, vid behov omformuleras och kompletteras med en beskrivning av de konkreta besvär eller förhållanden som de avser att ingripa i. Redigeringen kan också behöva gälla ordningsföljden, så att de olika förslagen till åtgärder hänger ihop logiskt.

Det kan således inte nog betonas att utlåtandeunderlaget är just ett underlag och inte ett färdigt utlåtande som utan vidare granskning och bearbetning ska infogas i en patientjournal!

Fastställa utlåtandet

Först när man genomfört återkoppling och givit klienten möjlighet att korrigera felaktiga sakförhållanden och reagera på utlåtandets innehåll i övrigt, kan man slutgiltigt fastställa det. I den mån det kvarstår bedömningar som klienten inte accepterat bör både klientens och psykologens synpunkter återges, och det ska framgå att man inte kunnat komma överens.

Genom att underteckna det färdiga utlåtandet fastställs det och blir då journalhandling, och ska behandlas som sådan. Protokollet och svarshäftena skall också arkiveras på lämpligt sätt, liksom de anteckningar som psykologen vill spara. Övrigt arbetsmaterial skall förstöras.